

IZ POVIJESTI VODOVODA BILOGORSKIH SELA

Česta je uzrečica da bez vode nema života. Da je tome tako svjedoči i podatak da čovjek bez hrane može poživjeti dulji period, ali bez vode ni nekoliko dana. Čovjek se nažalost prema pitkoj vodi odnosi kao prema zdravlju. Naime, kad je čovjek zdrav ne zna cijeniti to zdravlje; izlaže se svim mogućim porocima, alkoholu, pušenju, obilatoj konzumaciji masnih i slatkih jela, a kad zdravlje izgubi, kasno je za izgubljenim plakati. Isto tako neracionalno koristimo vodu, ne vodeći brigu o zagađenju izvora, rijeka i jezera, jer ne osjećamo bojazan od pomanjkanja pitke vode.

Naša se zemlja, na sreću, ubraja među one koje još uvijek obiluju čistom vodom, iako stručnjaci upozoravaju da bi problem pitke vode u globalnim razmjerima mogao vrlo brzo biti itekako značajan. Iako našoj zemlji ne prijeti opasnost od pomanjkanja pitke vode, njezina raspoređenost po čitavoj zemlji uvijek je bila upitna. Tu nije izuzetak ni Podravina, koja na pridravskim terenima obiluje vodom i bunari su mjestimično tako plitki da se voda može rukom kantom grabiti iz bunara.

No takva situacija nije u bilogorskim selima, kojima je voda oduvijek bila veliki problem. Bunari su se kopali na dubini od preko 40 metara i još se uvijek nije moglo doći do vode. U selu bi bila dva ili tri bunara koja su morala zadovoljiti potrebe čitavog sela. Voda se vozila u specijalnim tačkama s ugrađenim posudama za vodu i to na udaljenost od nekoliko stotina metara. Naravno da je osim vode za piće trebalo osigurati i vodu za stoku, a i za pranje rublja. Stanovnici sela koji su stanovali na rubu šuma odlazili su po vodu na prirodne izvore u šumi. O jednom takvom događaju pričala se i šaljiva anegdota. Nekad su kosci odlazili na košnju trave rano ujutro, kad je još bio mrak. S izlaskom sunca domaćica bi im donijela zajuttrak pa bi oni poslije toga nastavili košnju. Da bi stigla pripremiti doručak domaćica je također morala ustati još po mraku. Najprije je otišla u šumu na izvor zagrabit i vode kako bi im spremila žgance. Još u mraku stavila je lonac sa vodom na peć i kad je voda zakipila sipala je brašno u vrelu vodu. Onako u hodu posvršavala je kućanske poslove, hranila stoku, probudila dijete kako bi se spremilo za školu. Stavila mu je žgance u tanjur i onako u prolazu ga tjerala da jede. Mališan je zurio u tanjur i na majčino požurivanje odgovarao bi: «Gledi me!» Kako je mališan uporno odbijao jesti i majci odgovarao gledi me, majka ljutitio poviče na dijete: «A koj te vrug gledi?» Nadvije se nad tanjur i opazi kako iz žganaca bulje oči kuhanog žapca. Donijela ga je s vodom još u mraku s izvora i onako snena i užurbana nije ni primijetila da je žabac u loncu. Da li je priča istinita ili ne zapravo nije važno, ali govori kako je bilo teško bez vode.

Najugroženija su bila sela: Miholjanec, Hampovica, Šemovci, Budrovac i Čepelo-

Opskrba vodom u Hampovici, oko 1937.

Zvirišće u Hampovici

vac. Glavna preokupacija još početkom prošlog stoljeća bila je kako doći do vode. U nizinskim dijelovima Podravine vodovodi su postali aktualni šezdesetih godina prošlog stoljeća. Bili su to ulični vodovodi kao posljedica standarda da domaćinstva ne moraju više vući vodu iz bunara. Voda je na taj način ušla u kuće, a i uređivale su se kupaonice. No za bilogorska sela to nije bio luksuz, nego nasušna potreba kako doći do vode pa se o vodovodima daleko prije razmišljalo.

Hampovica¹

Selo Hampovica nalazi se na cesti Đurđevac Bjelovar. Polovicom 15. stoljeća u vrijeme vladavine kralja Matijaša, selo dolazi u posjed svinjskom trgovcu, pokrštenom švedskom židovu Ivanu Ernuštu De Hampo, po kojem je Hampovica najvjerojatnije dobila ime. Grb grada Đurđevca bio je grb obitelji De Hampo, a dao ga je isklesati sin Ivana De Hampo, Sigismund Ernušt, biskup iz Pećuha, i posvetiti svojoj utvrdi, starom gradu Đurđevcu. Dvadesetak Hampovačkih gospodara, na čelu sa starješinom Šimunom Vukresom, 1907. godine piše «Slavnoj kr. kotarskoj oblasti u Đurđevcu» i

Rezervar vode iz vodovoda punjenog prirodnim padom u Hampovici

Dvorišni vodni priključak u domaćinstvima u Hampovici

moli pomoć oko izgradnje vodovoda. 28. lipnja 1909. godine održana je u Hampovici «dozvolbena i doprinosbena» rasprava, gdje se javilo 50 interesenata koji bi trošak od 9000 Kruna, raspodijelili međusobno, kako bi se prišlo izgradnji vodovoda s prirodnim padom. Na osnovu tog zaključka donesena je Odluka o izgradnji vodovoda. Ovdje se donosi prijepis te Odluke:

KRALJEVSKA KOTARSKA OBLAST U GJURGJEVCU

BR:11.487/1909.

Dne, 1. rujna 1909.

Predmet: Hampovica, izgradnja vodovoda

ODLUKA

Na temelju dopisa iz kr. Županijske oblasti u Belovaru od 7. kolovoza 1909. broj: 17.808 u predmetu gradnje vodovoda iz «Vrela» u selu Hampovica, te izvršivanja prava i služnosti na taj vodovod se odnosećih, izdat će se čim nazočna odluka pravomoćna postane, sljedeća:

DOZVOLBENA ISPRAVA

1.

Upravna općina Virje, kotara Gjurgjevac u zastupanju sela Hampovica dobiva uz obvezu točnog izpunjavanja sljedećih ustanova temeljem § 163. i 178. Zakona o vodnom pravu od 31. prosinca 1891. dozvolu za uporabu vode iz izvora zvanog «Vrelo» i to tako da smije voda iz tog izvora voditi željeznim lijevanim cijevima duž zemaljske ceste kroz selo Hampovica u duljini 1060 metara.

2.

Koncesija ta podijeljuje se na vrijeme od 50 godina.

3.

Koncesionirane radnje i gradjevina su sljedeće: 1. Uzidanje i uređenje izvora od prof. 0/0, te gradnja vodosprema sa napajalištem za javnu porabu.; 2. Polaganje željeznih cijevi svjetlog promjera 50 mm u duljini od 1060 metara; .3. Gradnja dviju izljeva u selu Hampovica.

4.

Nadopunbeni dio ove osnove sačinjavaju sljedeći nacrti: 1. Uzdužni presjek 1: 6000; 2. Položajni nacrt 1 : 2880.; 3. Popriečni presjeci.

5.

Koncesionirana množina vode iznosi 0,3 litre.

6.

Dozvola za provod vodovoda kraj zemaljske ceste Belovar Gjurgjevac na površini koja pripada cesti, te provod preko i ispod zemaljske ceste dozvoljen jest po kr.brv.slav.dalm.zemaljskoj vladi.

7.

Izvor «Vrelo» nalazi se na pašnjaku u p.o. Hampovica na kat.čestici broj... koji je u vlasništvu zemljišne zajednice Hampovica.

8.

Upravna općina Virje kao koncesionar dužna je :

- a) u točki 3. ove dozvolbene izprave navedenu vodogradjevinu u dobrom stanju uzdržavati;
- b) ovu dozvolbenu izpravu u izvoru ili ovjerovljenom prijepisu pri sebi čuvati i na poziv oblasnih organa pokazati;
- c) nositi troškove promjena, koje bi bile potrebite na vodovodu usljed eventualnog kasnijeg preinačenja zem.cestovnog poteza ili njegovih pripadaka, a naročito mostovah.

9.

U svrhu nadzora vodovoda ima upravna općina Virje na račun sela Hampovica postaviti jednog čuvara vodovoda, koji će biti podređen kr. kotarskom tehničkom izvjestitelju.

10.

Namaknuće troška za izvedbu ovog vodovoda imade usljediti rasporedom na 28 ineteresiranih kućevlasnika sela Hampovica doprinosom od po 200 K., te već podijeljenom zemaljskom pripomoći od 3400 K.

RAZLOZI

Ova dozvolbena izprava podijeljuje se, jer je podnescima interesiranih žitelja, strukovnim izvidom i razpravom na licu mjesta ustanovljeno, da postoji potreba gradnje vodovoda, te jer će se potredit trošak od 9000 Kruna osigurati doprinosom interesiranih 28 žitelja po 200 Kr. Dakle sa ukupnim doprinosom u iznosu od 3400 Kr.

O tome se obaviješćuje općinsko poglavarstvo u Virju kao koncesionar uz priklop ovih isprava pod \$5. dozvolbene izprave označenih, zatim kr. županijske oblasti u Belovaru kao zastupnik zemaljskog cestovnog erara ove Odluke na uručenje interesiranim žiteljima:

Kr.kotarski predstojnik:

Vuksan

Žig Kraljevska oblast Gjurgjevac

Kada su Hampovčani, nakon dugotrajne i mukotrpane prijepiske s vlašću, konačno ishodile naprijed navedenu Odluku, ispriječili su se novi problemi. Općina Virje i zemljišna zajednica Hampovica nisu htjeli prihvatiti koncesiju iz nekih bizarnih razloga bojeći se eventualnih nepredviđenih troškova nakon izgradnje vodovoda. Tek kad je kr. kotarska oblast priprijetila općini kaznom, prihvaćena je koncesija. No očito da je namjera općine Virje bila da stvar minira. Prišlo se drastičnom utjerivanju obveze od tih 200 Kruna, što je u priličnoj mjeri oneraspoložilo zainteresirane žitelje. Na kraju je bilo upitno 400 Kr., odnosno dvojica interesanata su odustali od vodovoda. Kad su namaknuta i ta sredstva uslijedila je zapisnička molba «Veslavnoj kr. Županijskoj oblasti u Belovaru». Hamopovečka «sirotinja» u prilično nepismenoj molbi traži prestanak akcije, jer ih bogataši prisiljavaju da plate njima nedostupnu svotu novaca. Ova molba je prihvaćena i nažalost u proljeće 1911. godine novac se vraća interesentima i doprinos banovine pada u vodu. Tako izgradnja vodovoda pada u zaborav, jer za 4 godine počinje 1. svjetski rat.

Hampovica je imala jedno izvorište vode na samom izlasku iz mjesta. Prema nekim podacima to izvorište je izgrađeno još u vrijeme Vojne krajine. Nalazi se tik uz cestu

Hampovica Bjelovar, a služila je za piće putnicima namjernicima, napajanje konja, ali i za potrebe mještana. I danas je u funkciji, a mještani ga zovu «Štubelj».

Trebala su proći čak skoro dva desetljeća da bi se ideja o vodovodu ponovo aktivirala. 1936. godine akciju pokreće Šimun Pandur. Prikupili su 80.000 dinara, ponudili besplatnu radnu snagu, podvoz te opskrbu i stan za stručno osoblje Škole narodnog zdravlja, kojoj su se obratili za realizaciju projekta. Hampovica u to vrijeme broj 160 kućnih brojeva i oko 870 stanovnika. Za taj broj žitelja i oko 400 do 500 komada rogata marve i oko 600 komada svinja, potrebite su bile znatnije količine vode nego što su ih postojeći bunari i izvori mogli zadovoljiti. Inženjeri sanitetsko tehničkog odjeljenja Škole narodnog zdravlja prišli su izviđanju, mjerenju i određivanju lokacije budućeg vodovoda. Pristupilo se osposobljavanju vrela «Delice» i vrela u «Lukačevom jarku». Vrela je trebalo osposobiti i disperzivne izvore u podvodnom terenu moralo se kaptažom i malim betonskim kanalčićima dovesti u tzv. vrelišnu komoru, gdje se pročišćavala od mulja i pijeska, a zatim cijevima vodila do sabirališta, odnosno rezervoara, lociranog na obronku usred sela.

Sve to nije bilo jednostavno. Treba znati da su se svi radovi vršili ručno, jer u to vrijeme nije bilo nikakve mehanizacije. Uz to, vremenske nepogode otežavale su izvođenje radova (zarušavanje jarka uslijed kiša). Konačno je izbetoniran rezervoar sa sadržajem od 116 m³ ili 116.000 litara vode. Iz rezervoara se, prirodnim padom, pitkom vodom opskrbljivalo oko 70 kućanstava Hampovice. Većina se zadovoljila tek jednom slavinom u dvorišu ili vrtu s kopanjem, gdje se mogla napajati stoka i koristiti voda za kućanstvo. O uvođenju vode u kuće nije bilo ni govora. Vodilo se računa i o otpadnim vodama, odvodnji u vrtove, potok Hotovu ili u jame za gnojnicu.

Ukupni trošak vodovodnog materijala, materijala za odvod i zidara za ove poslove iznosi poprečno po interesentu oko 1500 dinara ili ukupno 115.000 dinara. Čitav vodovod, tj. zahvat vrela, rezervoar od 116 m³, cjevovod u ukupnoj duljini 2790 metara, navrtnje glavne cijevi za priključke u domaćinstva iznosio je oko 320 do 330.000 dinara. Od toga su žitelji Hampovice dali oko 80.000 dinara u gotovom, bivša Kr. banska uprava Savske banovine, odjeljenje za socijalnu politiku i narodno zdravlje 130.400 dinara i Higijenski zavod u cijevima, kojih vrijednost iznosi oko 70.000 dinara. Hampovčani su, osim novca, dali radnu snagu, podvoz i stan i hranu stručnom osoblju u vrijednosti oko 50.000 dinara.

Materijalna ulaganja i nadljudski naponi u realizaciji ovog vrijednog projekta su se isplatili i u proljeće 1939. godine Hampovica je dobila vodovod za svojih 76 mještana. Vodovod funkcionira i danas uz neke male poteškoće. Naime sve je više starijih domaćinstava koja nisu u mogućnosti osigurati radnu snagu za čišćenje i održavanje kaptaža.

Inače, voda se nije plaćala, jer zapravo nije ni bilo nikakvih troškova s obzirom na prirodni pad te se za dobivanje vode nije trošila nikakva energija. Upravni odbor društva nije uspio dogovoriti naknadu koja je potrebna da bi se platilo čišćenje kaptaža.

Vodu koriste i učenici osnovne škole pa mora biti pod stalnim nadzorom higijenske službe. Momentalno je u izgradnji mreža regionalnog vodovoda iz Đurđevca, koji će trajno riješiti opskrbu Hampovice vodom, ukoliko bi došlo do nekih poteškoća.

Budrovac - Čepelovac

Selo Čepelovac nalazi se u sastavu grada Đurđevca, a leži na obroncima Bilogore, jugoistočno od Đurđevca. Budrovac je također u sastavu grada Đurđevca, nešto istočnije od Čepelovca, od kojeg je udaljen manje od kilometra, na pravcu ceste Đurđevac Sirova Katalena.

Vijest o uspjehu hampovečkog vodovoda brzo se proširila selima bilogorske Podravine. Sela koja su oskudijevala vodom uvjerala su se da pitanje vodovoda nije utopija, već stvarnost koja bi i njima mogla osigurati blagodat snabdijevanja vodom. Znatno su tome doprinijeli Higijenski zavod iz Zagreba i Škola narodnog zdravlja, koji su osim propagande vršili i pomoć u tehničkom smislu i osiguranju inženjerskog kadra koji je vršio ispitivanja, mjerenja i izradu dokumentacije budućih vodovoda. Tako je, između ostalog 19. svibnja 1931. godine, Higijenski zavod uputio dopis apsolventu Seljačkog sveučilišta pri Školi narodnog zdravlja, Tomi Stoprdu gdje ga moli da provede propagandu oko izgradnje Podravske vodovoda.

Akcija je zapravo počela još 19. studenoga 1930. godine, kada je upućen dopis Školi narodnog zdravlja, za izgradnju zajedničkog vodovoda Budrovac Čepelovac. U prvoj varijanti 1939. godine u Budrovcu se javilo 45 domaćinstva, koja su trebala uplatiti 60.000 dinara. U konačnici, kad se prišlo izgradnji vodovoda, Budrovac je imao 60 interesenata, a Čepelovac 120. To je bio i ključ za raspored obveza 1:2, u svim akcijama, od novčanih do radnih dana, podvoza, stana i prehrane stručnog osoblja iz Zagreba. Lokacija izvorišta bile su «Gradine», predjel u šumi na budrovačkom terenu, gdje su izvršene kaptaze i izgrađen rezervoar za prikupljanje vode. Izgradnja tog rezervoara bila je više nego teška. Građen je na nedostupnom terenu, bez ceste, a na mjesto izgradnje trebalo je dopremiti šljunak i cement. Inače, sama izgradnja vodovoda predstavljala je izuzetno težak zahvat. Pored novčanih obveza, koje uzgred rečeno, nisu bile male, trebalo je dati 150 radnih dana po domaćinstvu, kao i prijevoz materijala za izgradnju. Pri tome valja napomenuti da u to vrijeme nije bilo nikakve mehanizacije i sve se radilo ručno. Trebalo je iskopati jarke za polaganje cijevi, a to je bilo na nekim mjestima prekapanje brda, znači kopanje na dubini od 5 metara. Sve se to događalo u ratno vrijeme, kad je radna snaga bilo na bojišnici. Osim toga 150 radnih dana u godini nije malo, a trebalo je obrađivati i zemlju, kao jedini prihod seljačkih domaćinstava.

Drugi rezervoar bio je u mjestu Budrovac, odakle je voda prirodnim padom, bez ikakvih mehaničkih pomagala odlazila u domaćinstva. Takav vodovod nije mogao zadovoljiti potrebe cijelog mjesta Budrovca. Gornji dio sela nije obuhvaćen vodoopskrbom iz

Upravni odbor vodovodnog društva
Čepelovac

Rezervar punjen prirodnim
padom vode u Budrovcu

Vodovodna pumpa u
Čepelovcu

jednostavnog razloga što visinska razlika to nije dopuštala. Kad su radovi bili pri kraju, došlo je do spora između sela Budrovca i Čepelovca. Koji su bili pravi razlozi teško je reći, iako prema dokumentaciji kojom raspolazemo, Budrovac je bio u pravu. No ne smije se smetnuti s uma da su stanovnici Budrovca u neku ruku čudnog ponašanja. To je sigurno jedino selo u Hrvatskoj koje ima dvije crkve. Naime, u jednom momentu je došlo do sukoba između donjeg kraja sela, gdje je locirana crkva, i gornjeg kraja. Nezadovoljni stanovnici gornjeg kraja izgradili su novu crkvu. Tako da selo danas ima dvije crkve, ali nema župnika. Dakle, prema dostupnoj dokumentaciji po izgradnji vodovoda, Čepelovac je Budrovcu uskratilo vodu, s obrazloženjem da izvorište nije dovoljno izdašno i da vode nema dovoljno za oba sela. Takovo je bilo i mišljenje glavnog inženjera izgradnje Šimunića iz Higijenskog zavoda iz Zagreba. Uslijedile su pritužbe i protesti mještana Budrovca koji, između ostalog navode, da su vodovod gradili zajednički, da se izvorište nalazi na budrovačkom hataru i da cjevovod prolazi ispod budrovačkih vrtova i odlazi u udaljeniji Čepelovac. Nadalje, da je Budrovac u daleko većoj oskudici s vodom nego Čepelovac pa je i između ostalog i škola bez vode, gdje su uzaludno kopao bunar preko 50 metara i još se nije došlo do vode. Protestno pismo upućeno je predsjedniku

HSS-a dr. Vlatku Mačeku i hrvatskom banu.

"SVIJETLI BANE"

Molimo za pravedno rješenje spora između Vodovodnog društva Budrovac i Vodovodnog društva Čepelovac. Radnje izvađamo pod vodstvom Higijenskog zavoda u Zagrebu.

Spor je nastao jer Vodovodno društvo u Čepelovcu sada kad smo gotovo završili kaptažu vrela, želi izvor i vodovod samo u svoje selo.

Mi želimo da zajednički uživamo plodove našeg rada te molimo da se ova stvar riješi na zadovoljstvo objiju strana.

Za Vodovodno društvo Budrovac

U Budrovcu, dne, 5.prosinca 1940.

Predsjednik:

Poslovođa:

Predstavka dr.Vlatku Mačeku je nešto poduža pa je na ovom mjestu samo prepričan sadržaj. Budući da su i ove krajeve zahvatila ratna zbivanja, otvorenje vodovoda odgođeno je za 1946. godinu, odnosno do sloma Nezavisne države Hrvatske, iako je vodovod bio pušten u pogon 1942. godine. Nije na odmet spomenuti da se tijekom izgradnje javilo niz poteškoća: pomanjkanje materijala, gubljenje robe (cijevi) uslijed ratnih zbivanja i sl. Svim akcijama rukovodio je Upravni odbor Vodovodnog društva i od strane Budrovca najčešće se kao aktivisti spominju Luka Biškup, Tomo Đuka, Stjepan Kokotić, Stjepan Biškup, Mato Peti, Mato Mesarov i Ivan Kokotić. Od strane Vodovodnog društva Čepelovac najčešće se spominju: Marko Martonja, Martin Fuček, Tomo Fuk, Dragutin Koprec, Luka Kovač, Luka Babec, Josip Prelec i Antun Babec. Društva su imala i svoja Pravila, a kasnije i Statute. Interesantno je da su od prikupljenih sredstava članova, koji su kasnije ušli kao korisnici vodovoda, starim članovima davali kredite ili su sredstva međusobno dijelili.

Veliki problemi u društvima nastaju pedesetih godina 20. stoljeća. Za sušnih godina, pogotovo u ljetu, nastaje pomanjkanje vode. To je i razlog velikih sukoba između dva društva. Vodovodno društvo Čepelovac poduzima akciju kopanja bunara s mehaničkom pumpom na sajmištu. Tome se oštro protivi Vodovodno društvo Budrovac. Član Upravnog odbora Čepelovca, Bartolić, navodno nelegalno provodi fuziju oba društva, čemu se Budrovac suprostavlja. Nastaju beskraje tužbe kotarskom i Okružnom sudu u Bjelovaru i konačno 25. ožujka 1954. godine predstavka predsjedniku Savezne skupštine Moši Pijade. Vodovodno društvo Čepelovac potražuje od tobožnjeg fuzioniranog društva, da snosi troškove izgradnje novog vodovoda. Budrovac traži da se otvore nova izvorišta u «Gradini», a zajednička mreža da se prekine na granici Budrovac - Čepe-

Rezervar vodovoda u Šemovcima

Novo izvorište u Šemovcima

Rezervar vodovoda u Šemovcima

lovac. Unatoč dugogodišnjem sporu, u konačnici Vodovodno društvo Budrovac gubi parnicu, iako se poziva na, pravnim rječnikom rečeno, «aktivnu legitimaciju», smatrajući da Vodovodno društvo Budrovac - Čepelovac nije nikada postojalo, već dva samostalna, odvojena društva.

Danas se Budrovac snabdijeva vodom iz izvorišta «Gradina» i regionalnog vodovoda iz Đurđevca, a Čepelovac iz bunara na sajmištu. Do takvog razgraničenja došlo je 1994. godine dok su prije toga oba sela koristila vodu iz izvorišta i bunara.

Šemovci²

Šemovci su selo u sastavu općine Virje, udaljeni u smjeru jugoistoka od Virja oko 2 km na pravcu ceste za Bjelovar.

Dva su ključna razloga što su i Šemovci prišli izgradnji vodovoda. Blagodat koju je uživala Hampovica izgradnjom vodovoda bila je dovoljno primamljiva i za Šemovce. Vode naravno ni oni nisu imali. Dva, tri bunara nisu mogli zadovoljiti potrebe sela, a izgradnjom vodovoda u Hampovici, potok Hotova, gdje se napajala stoka i pralo rublje, praktički je presušio. U sredini sela postojalo je «Zvirišće», izvor ispod Generalskog

brijega, čiju je vodu kao «djekovitu» pio Ferdo Rusan, koji se radi čistog zraka i ljekovite vode doselio u Šemovce. Na tom izvoru, kojeg su mještani sela nazivali «Repnjak», uzimala se voda za gornji kraj sela. Na manjem jezeru napajala se stoka, a nešto dalje prema ušću u Hotovu, nalazila se mlaka u kojoj su se praćakale guske i patke. Osim toga, svako domaćinstvo imalo je iza kuće iskopanu grabu u kojoj se sakupljala kišnica i koristila se u domaćinstvu za sve potrebe, osim pića.

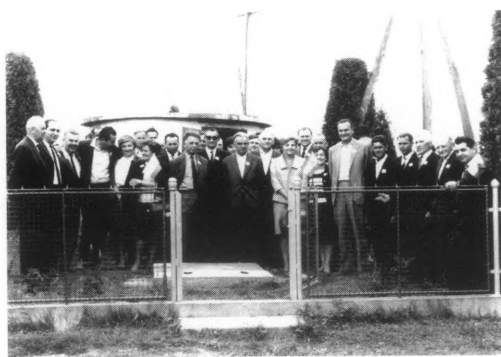
I u Šemovcima se zdušno angažirao Centralni higijenski zavod za rješavanje postojećeg problema. Za prvu ruku osposobljen je izvor na «Zvirišću». Izvedene su betonske cijevi i izvršena kaptaza, tako da je napušteno staro izvorište, a voda je dovedena do samog puta na obali Hotove. Tu je rezervoar na kojem se nalaze slavine iz kojih mogu svi mještani, bez naknade, mogu uzimati vodu za svoje potrebe. Višak vode otiče u potok Hotovu. Naravno da se na tome nije stalo. Osnovan je vodovodni odbor koji je funkcionirao sve do oformljenja Mjesnih zajednica. Pored stručne pomoći oko projektiranja i izvođenja radova, Centralni higijenski zavod poklanja Šemovcima pumpe, koje su ugrađene na bunaru pored crkve. Na istočnoj strani sela, na brdu je izgrađen rezervoar iz kojeg se prirodnim padom napaja čitavo selo. Svečano otvorenje vodovoda bilo je 1. svibnja 1959. godine i na vodovod je bilo priključen dio sela ili 53 domaćinstva. Oko izgradnje vodovoda najviše su se angažirali Đuro Počepan, kao predsjednik odbora, Franjo Kurtić i Ana Sočec. Plaćanje vode je paušalno, po članu domaćinstva, broju krupne stoke i kasnije, mehanizacije (traktori, automobili). Sredstva za izgradnju vodovoda vraćana su općini Virje, putem samodoprinosu.

Miholjanec³

Selo Miholjanec nalazi se jugozapadno od Virja, u čiji sastav općine i pripada. Selo je prošlo kroz brojne teškoće kako bi došlo do vode. Poteškoće s pomanjkanjem vode bile su prisutne kao i kod svih bilogorskih sela. Još 1920. godine, nadomak sela, u šumi na izvorištu, postavljen je kip franjevca, djelo virovskog nesvršenog bogoslova Grge Kurtaka. Lokacija je prozvana «Fratrovac», a bilo je kulturno mjesto za okupljanje virovske inteligencije i školske omladine. Na tom mjestu su se preko ljeta često održavale priredbe i druga kulturna zbivanja. Danas je to mjesto, nažalost, prilično zapušteno, pa osim kipa fratra i hladne izvorske vode, nema ničega.

Iz uredno vođene Spomenice Vodovodnog društva Miholjanec mogu se iščitati sljedeći podaci. Još prije 2. svjetskog rata u Miholjancu bila je prisutna nestašica vode. Nekoliko bunara, dubokih preko 45 metara, nisu mogli zadovoljiti potrebe sela, jer su često presahnjivali. Mještani su vodu vozili u buradima iz, 3 km udaljenog, «Sočecovog jarka».

Kako je u Hampovici bila u tijeku izgradnja vodovoda, 1937. godine predstavnici mjesta kontaktirali su s ing. Stjepanom Šimunovićem i Hinkom Kolarićem iz Central-

Proslava vodovoda u Miholjancu

nog higijenskog zavoda Zagreb. Ideja je bila da se iz vrelišta «Sočecov jarek» koristi voda za Miholjanec i susjedno selo Virje. Ti dogovori nisu baš tekli glatko tako da ih je prekinuo 2. svjetski rat i sve je ostalo na mrtvoj točki do 1945. godine. Tada je u Čepelovcu bilo svečano otvorenje vodovoda i iz Miholjanca je krenula delegacija u sastavu: Martin Ivorek, Tomo Pintar, Mijo Kuštrak i Franjo Bermanec. Delegacija je imala zadatak uspostaviti kontakte s ing. Iz CHZ iz Zagreba. Nažalost, oni nisu bili nazočni svečanosti, osim ing. Eršova iz Osijeka, koji im je dao instrukcije za dalje postupanje. Formirali su inicijativni odbor koji je SHZ uputio molbu za pomoć oko izgradnje vodovoda. Molba je prihvaćena i u Miholjanec je upućena komisija koja je izvršila izvid u selu i izvorištu u Sočecovom jarku. U proljeće 1946. godine odbor je počeo prikupljati članstvo u koje se upisalo 95 mještana. O toj akciji obaviješten je Kotarski narodni odbor Đurđevac, koji je savjetovao odbor za gradnju da izradi Pravila vodovodnog društva.

S Higijenskim zavodom iz Zagreba je dogovoreno i u svezi toga načinjen je ugovor da će Higijenski zavod osigurati sav materijal za gradnju vodovoda i stručno osoblje, a mjesto Miholjanec će dati radnu snagu, podvoz za sav materijal i prehranu za stručnjake. Neka domaćinstva nisu mogla dati radnu snagu pa su umjesto toga uplaćivali po 10.000 dinara u fond za gradnju vodovoda. Iz tih sredstava plaćali su se troškovi željezničkog prijevoza za cement, šljunak, cijevi i ostali materijal, koji je dolazio željeznicom do postaje u Virju. Nakon svih tih predradnji, mjerenja i snimanja, došlo se do zaključka da izvorište u Sočecovom jarku ne odgovara jer zbog visinske razlike jedan dio sela ne bi mogao dobivati vodu prirodnom padom. Jedino prihvatljivo rješenje koje su nudili inženjeri Higijenskog zavoda je bio postojeći bunar na sajmištu, no vodovod s prirodnim padom više nije dolazio u obzir. Izvršena su mjerenja kapaciteta bunara i ustanovljeno je da je kapacitet bunara 2 litre i 1 decilitar u sekundi. Prema mišljenju stručnjaka to je bila dovoljna količina vode za potrebe sela. Prilikom pumpanja vode, s pumpom koja se nalazila u bunaru, tik iznad razine vode, gotovo je došlo do tragedije. Naime, u bunaru pokraj pumpe koja je radila na motorni pogon, nalazili su se članovi odbora Martin Ivorek, Franjo Bermanec i Martin Sočec. Zbog izgaranja benzina došlo

Posjet američkih studenata Vodovodnom društvu Miholjanec

• USPOMENIA •
UPRAVNI ODBOR VODOVODNOG DRUŠTVA MIHOLJANEC I KOS PAVAO
VILŠNIK-TRAKTORA MARKA KODI ZE 25 E-1955. TREBAO VODU DO UKLJUČENJA STRUŽE VISOKOG NAPONA

Pogonski traktor za vodovodnu pumpu

je do trovanja plinom i u zadnji čas su uspjeli izvući ošamućene odbornike. Daljnja je akcije bila izgradnja rezervoara. Higijenski zavod je donirao dva vagona cementa, a selo Miholjanec je osiguralo tri vagona šljunka iz Botova. Za oplatu je trebala specijalna daska koju se nije moglo pronaći nigdje u okolici. Opet je u pomoć priskoćio Higijenski zavod koji je u Varaždinu pronašao odgovarajuću dasku i betoniranje je moglo početi. Radovi su započeli 12. prosinca 1946. godine i trajali neprekidno dan i noć, 36 sati, jer se nije smjelo prekidati. Nakon završetka radova nastupila je oštra zima pa se u rezervoaru i oko njega nekoliko dana morala ložiti vatra, kako ne bi došlo do smrzavanja betona. Tijekom 1947. godine radilo se vrlo aktivno na izgradnji vodovoda. Saniran je bunar i izgrađena je kućica za postrojenje. Betonirani su šahtovi u cijelom selu i kopani jarci te postavljane cijevi. Kopanje jaraka bilo je prilično naporno jer je pravac prema rezervoaru iziskivao dubinu od 5 metara. Kad su radovi već poprilično podmakli dolazi do zastoja. Čitave 1948., 1949. i 1950. godine ne radi se ništa, jer je došlo do reorganizacije u Centralnom higijenskom zavodu.

Nakon te stagnacije Upravni odbor vodovoda obraća se Kotarskom narodnom odboru u Đurđevcu, od kojeg dobiva pomoć u iznosu od 118.000 dinara. Tu se prilično angažirao predsjednik kotara Martin Berta, inače Virovac. On je angažirao Stjepana Debeljaka Bila, narodnog poslanika, koji im je, preko Izvršnog vijeća sabora, dao pomoć od 400.000 dinara. Tijekom 1952. godine Miholjanec još jednom dobiva pomoć od 400.000 dinara. Ta su sredstva bila dostatna da se podmire neplaćeni računi i da se posjeti CHZ u Zagrebu. Nažalost, stručnjaci su utvrdili da postojeća kućica za postrojenje, ne zadovoljava potrebama pa se mora graditi nova, a pumpa se mora ugraditi ispod površine vode u bunaru. Da bi se mogla betonirati platforma bunar je trebalo zatrpati šljunkom, u što je utrošeno oko 10 m^3 šljunka.

Nakon betoniranja platforme šljunak se svrdlom vadio iz bunara, kako bi se ponovo došlo do vode. Sljedeći korak u realizaciji vodovoda bila je montaža uličnih slavina, kojih je u cijelom selu postavljeno 15. No sve to nije bilo dovoljno da se realizira vodovod. Bila je potrebna električna energija, a nje u to vrijeme u selu nije bilo. Trebalo je izgraditi

Bunar vodovoda u Miholjancu

Izvor vode u Miholjancu "Fratovec"

električnu mrežu i praktički elektrificirati cijelo selo. Elektrifikaciju je u cijelom selu provodio vodovodni odbor, što je naišlo na znatan otpor onog dijela sela koji nisu bili pristaše izgradnje vodovoda. Nezadovoljnici su uputili žalbu Izvršnom vijeću Sabora te je Kotarski narodni odbor Đurđevac morao smirivati duhove da ne bi bilo većih problema. Naredni korak vodovodnog društva bila je potraga za odgovarajućim motorom koji bi bio pogon za proizvodnju električne energije. Ništa manji problem nije bio ni izgradnja električne mreže, jer u to vrijeme u čitavoj okolici nije bilo majstora te struke. U toj potrazi pojavili su se i neki prevaranti koji su društvo «opelješili» za znatnu sumu novaca. Konačno je ugovor sklopljen s električarem iz Virja, Franjom Zadravec, koji se nalazio na radu u Božjakovini. On je, sa svojim suradnikom Antunom Čopom, izveo sve električarske radove, od mreže do razvodne ploče u centrali, montiranja generatora i elektromotora u bunaru.

Ni nabavka generatora nije bila jednostavna. Tek u Ljubljani je pronađen odgovarajući generator, koji je mogao zadovoljiti potrebe sela. Još 1947. godine selo je od Ministarstva zdravlja dobilo elektromotor i dubinsku pumpu, što je znatno smanjilo troškove vodovoda. Nakon izgradnje električne mreže pozvani su stručnjaci iz Higijenskog zavoda da stave postrojenje u pogon. Nažalost motor je bio preslab i nije mogao natlačiti vodu u rezervoar. To je bio veliki udarac za Vodovodni odbor, jer su se odmah javili kritičari koji su tvrdili da nikakav motor vodu ne može podići na visinu od 50 metara. Nakon niza peripetija i potraga za odgovarajućim motorom, konačno je kod mehaničara Juratovića iz Globočeca, pronađen motor od 25 KS, koji je bio dostatan za pokretanje generatora. I tako je konačno 20. rujna 1954. godine prvi put potekla voda iz rezervoara u sva miholjanska domaćinstva. Oduševljanju nije bilo kraja, jer je konačno sedmogodišnji uporni rad na izgradnji vodovoda okrunjen uspjehom. Svečano otvorenje upriličeno je 13. studenoga, a kojom su prisustvovali, osim uzvanika iz Općine Virje, potpredsjednik NOK Petar Borko, predstavnici CHZ iz Zagreba dr. Ivo Brodarec, ing. Hinko Kolarić, ing. Stjepan Šimunović, ing. Ljubomir Pepić i dr. Dragutin Pleše. Svi oni su bili aktivni učesnici izgradnje vodovoda. Članovi upravnog odbora

bili su: Martin Ivorek, Ivan Mihoković, Martin Kuštrak, Stjepan Drljanovčan, Stjepan Ivorek, Tomo Pintar, Matrin Sočec i Mijo Kuštrak.

Rad postrojenja bio je dosta kompliciran, tako da su za vrijeme rada morala stalno biti angažirana dva čovjeka. Jedan kod motora, a drugi kod pumpe na bunaru. Održavanje uređaja bilo je povjereno radio mehaničaru iz Virja, Ivici Čižmešinkinu, koji taj posao obavlja do danas. Rad postrojenja nažalost nije bio dugog vijeka. Već u siječnju 1955. godine došlo je do velikog kvara na motoru, tako da je vodovod stavljen izvan funkcije. Privremeno rješenje pronađeno je u angažmanu Pavla Kosa, koji je svojim traktorom tjerao generator za naknadu od 200 dinara po satu. Naravno da to nije bilo nikakvo rješenje i moralo se pristupiti popravku motora. Motor je popravio mehaničar Juratović, za iznos od 100.000 dinara. Novac je namaknut od pristojbi naplaćenih od novih korisnika vodovoda.

Priključenjem sela Miholjanec na električni dalekovod riješeni su svi problemi opskrbe strujom pa izgrađeni vodovod i danas radi i zadovoljava potrebe sela.

Donje Zdjelice

Selo je na krajnjem jugozapadu općine Virje, zadnje selo općine Virje i granica s Bjelovarsko-bilogorskom županijom. Po veličini i broju stanovnika najmanje je selo u virovskoj općini i leži, kao i Miholjanec, na sjevernim padinama Bilogore.

Donje Zdjelice su među posljednjima izgradile vodovod. Izgrađen je 1976. godine. Vrijedan je spomena jer funkcionira na prirodni pad vode, bez ikakvih tehničkih pomagala. Zanimljiv je i detalj da ga nisu projektirali stručnjaci, već domaći ljudi, članovi Upravnog odbora vodovoda i to: Ivan Botinčan, Slavko Ivorek, Blaž Došlinec, Ivan Kečkeš i Josip Kirin. Kapacitet rezervoara je 25.000 litara, s protokom od 12 litara u minuti. Pritisak je zadovoljavajući od 2,5 Ba, a priključena su 22 domaćinstva. Vodovodna mreža kroz cijelo sela stajala je 97.650 dinara, a ugrađene su PVC cijevi. Svako domaćinstvo je za vodovod uplatilo 4.777 dinara, što i nisu bili tako veliki troškovi, obzirom na korist koju mještani imaju od vodovoda.

Zaključak

Za svaku pohvalu su neimari bilogorskih vodovoda, koji su uložili maksimum napora da zajedno sa svojim mještanima provedu tako opširnu i hvalevrijednu akciju. Uz sav rad i zalaganje akciju je pratila i određena pravna regulativa. Tako su sva društva imala pravilnike ili statute, koji su regulirali prava i obveze članstva. Sva društva imaju upravni odbor, koji je i izvršni organ. Najmanje jednom godišnje sastaje se skupština koja usvaja plan i program rada za narednu godinu. Prema statutima i pravilnicima, vodu mogu

koristiti samo članovi društva za osobne potrebe (voda za piće), higijenske potrebe članova domaćinstva, vodu za potrebe krupne i sitne stoke te pranje poljoprivrednih strojeva, ukoliko to ne ugrožava vodoopskrbu članstva. Plaćanje vode regulirano je putem vodomjera, a kod vodovoda s prirodnim padom paušalno. Financiranje raznih popravaka i zamjena dotrajalih dijelova vrši se ravnomjernim zaduživanjem članstva, ukoliko nema dovoljno sredstava u blagajni društva. Predviđene su i sankcije za bilo kakvu zloporabu i nepoštivanje društvenih odluka.

Tijekom čitavog perioda nisu isključeni i sukobi i svađe u pojedinim društvima. Bilo je i uzurpacije vlasti u pojedinim slučajevima, tako da su morale intervenirati i općinske inspekcije.

No, sve u svemu, akcija oko izgradnje bilogorskih vodovoda zaslužila je svaku pažnju i divljenje tom ogromnom poslu koji je izvršen za dobrobit mnogobrojnih generacija unaprijed. Nažalost većina aktera ovih pothvata je priminulo pa se za koju godinu neće moći pronaći baš nikakvi podaci o tom herojskom pothvatu.

BILJEŠKE:

1. Otvorenje vodovoda u Hampovici zabilježio je tadašnji virovski list «Podravec» na naslovnici od 30. svibnja 1939. godine. Također je poveći članak o tom događaju objavio «Narodni napredak» u broju 11-12 od 31. prosinca 1939. godine. O povijesti Hampovečkog vodovoda prilično građe čuva gospođa Mirjana Čavić iz Hampovice.
2. O otvaranju vodovoda pisao je Vladimir Kopas u «Glasu Podravine» od 16. svibnja 1959. godine.
3. Na kraju, zahvaljujem na informacijama, povijesnim dokumentima i fotografijama gđi. Mirjani Čavić iz Hampovice, obitelji Zlate i Vladimira Kopasa iz Šemovaca, g. Branku Kovaču iz Čepelovca, g. Ivanu Botinčan iz Donjih Zdjelica te članovima Upravnog odbora Vodovodnog društva Miholjanec.